

אתיא כר"ז, שהלכות פסוקות הן. וגם נאמרו בבית מדרשו של רב אשי (כמש"כ רש"י ג סע"ב) ורב אשי מפרש ברייתא דהילני כר' זירא).

לדברי רבא טעם הפסול הוא משום שבגובה כזה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע (והעושה עראי – בטלה דעתו אצל כל אדם. עפ"י רשב"א. ע"ש), וכיון שאמרה תורה בסכת תשבו שבעת ימים משמע שצריך שתהא הסוכה פחותה מגובה זה שאז היא ראויה לעמוד בבניית עראי ואינה זקוקה יסודות ומחיצות קבועים וחזקים.

סוכה שדפנותיה ארוכות יותר מעשרים אמה מהקרקע [ובשל כך צריכים לעשותן חזקות], אך קרקעית הסוכה מוגבהת באמצע גובה הדפנות – מודדים עשרים מקרקעית הסוכה ולא מהארץ, ואין מתחשבים במה שלמטה מקרקעית הסוכה (עפ"י באור הלכה תרכח, א דלא כמי שנסתפק בדבר. וכן הביאו מהמאירי ד. ד"ה ויש שואלים. וע"ע להלן ט בדין סוכה שתחת הסוכה).

שאר אמוראים סוברים שאין הקפדה בדבר זה (שכשרה אף בעשיית קבע. ע' רא"ה). לדברי רב חנן בר רבה בשם רב, מחלוקת בסוכה שאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושלחנו (– שבעה טפחים), אבל מחזקת יותר – לדברי הכל כשרה [ולא נתפרש טעמו, כי לפי שלשת הטעמים דלעיל מחלוקתם אמורה אף במחזקת יותר].

היתה רוחבה שבעה טפחים, אפילו היא ארוכה מאד – מבואר בתוס' שדינה כאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושלחנו. ואפשר שרש"י חולק.

א. יש מי שפסק כרבה, ולפי זה אם דפנות מגיעות לסכך כשר (עפ"י ר"ה; העיטור. גם רש"י ריש עירובין נקט טעמו של רבה. ויתכן מפני שכן מורה יותר פשט הסוגיות שטעם אחד לגר חנוכה לקורת מבוי ולסוכה. וכלשון הברייתא (בשבת כב) גר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' פסולה כסוכה וכמבוי). ואולם הרי"ף כתב שמסתבר לפסוק כרבה כי קיימא לן סוכת דירת עראי בעינן [וגם כי הוא בתראה] ולכן פסול בכל אופן (וכן פסקו רי"צ גיאנות רז"ה ר"ה ר"ד ר"א ר"טב"א ר"טב"א ומאירי. וע' בערוך לגר להלן ד. ד"ה וחזק) שכתב מקרה שלרבה כשר ולרבה ורבי זירא פסול, והסתפק כיצד הלכה באופן זה. וע"ע מרחשת ח"א יח).

ב. נחלקו הדעות האם סכך למעלה מעשרים נידון כסכך פסול ממש, ולפי זה אין תקנה להכשיר סוכה גבוהה על ידי הגבהת הקרקע לבדה, משום 'תעשה – ולא מן העשוי' אלא צריך להשפיל הסכך או לנענעו לאחר שהגביה הקרקע (עפ"י גאון יעקב ריש עירובין; מרומי שדה בדעת רש"י. וע"ע צ"ח). או שמא אינו פסול בגופו, ואין צריך מעשה בגוף הסכך כדי להכשירו (עפ"י ריטב"א; מאירי ג: מהר"ם מרוטנבורג קפב; פני יהושע כאן ולהלן ג: גור אריה ריש עירובין. וכן הכרעת הפוסקים – ע' או"ח תרלג, ד-ה ובמשנ"ב. וע' בית יוסף סוס"י תרכו. וע"ע בתוס' (ט: וברא"ש (אות ג) מחלוקת הראשונים אם סכך למעלה מכ' נידון כסכך פסול בגופו אם לאו. וע"ש בסוף אות יד).

ג. לדעת אב"י (ריש עירובין) יש למדוד גובה עשרים אמה לחומרא באמה בת חמשה טפחים. ורבא חולק וסובר שמודדים באמה עוצבת בת ששה טפחים. וכן הלכה (ע"ע בעירובין שם; ר"ן).

דף ג

ב. א. מהן מידות שטח הסוכה?

ב. מי שהיה ראשו ורובו בסוכה (גדולה) ושלחנו בתוך הבית – האם יצא ידי חובתו אם לאו?

קנה

א. שטח הסוכה אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה; לדברי רבי כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה, שהסוכה – דירת קבע צריך בה, וכדין 'בית' שצריך לו ד' אמות כדלהלן. (ומשמע שכן נקט רבי יוחנן – להלן ז:). ואילו לבית שמאי, כל שמחזקת ראשו ורובו ושלחנו כשרה. פחות מכן – פסולה. לבית הלל, דיה אם מחזקת ראשו ורובו. הלכה כבית שמאי (רב שמואל בר יצחק).

א. התוס' והרא"ש נוקטים שהצרכת 'ראשו ורובו ושלחנו' – מדאוריתא הוא (וכן יש מדייקים מדברי הרמב"ם סוכה ד,א וכן משמע מדבריו בהקדמתו לפירוש המשנה. וכ"כ הפמ"ג שהלכה למשה מסיני היא. ובבאה"ל תרלד, א (ד"ה פסולה) הקשה על דבריו). ולפי פשטות דברי הר"ף [כפי הנראה מהר"ן רא"ש ור"א מן ההר. וכן נראה שנקט רעק"א. ועריטב"א] – אינו אלא מדרבנן, גזרה שמא יימשך אחר שלחנו. וצריך עיון (עפ"י שער הציון תרלד, ז. ויש אומרים אף בדעת הר"ף שהוא מדאוריתא – ע' רמב"ן ובאה"ל תרלד, א; חזו"א ק,ב).

ב. שיעור ראשו ורובו – ששה טפחים, שאדם יושב באמה (כדלהלן ז:). ושיעור שלחנו – טפח (ירושלמי), הרי להלכה שיעור סוכה שבעה על שבעה טפחים. וכן מפורש להלן טז [ואילו רש"י כתב בשני מקומות (ד. ד"ה על. ד: ד"ה ובנה) 'שבעה טפחים ומשהו'. ובכמה מקומות לא כתב כן (ג. ד"ה ור' יהודה; ז. ד"ה ומעמידו וד"ה עושה; י: ד"ה ומן; טז. ד"ה אלא וד"ה ומוקי; יט. ד"ה והא וד"ה סוכה). וכבר העיר על כך מהרש"א שם. וע"ש בפני יהושע ובערוך לנר. ושם דוקא באותם אופנים שאנו מצריכים 'לעשות' דופן ע"י דופן עקומה או גוד אסיק, כתב רש"י [וכן לשון הט"ו תרלג סק"ט] 'ומשהו' – שצריך עוד דבר מועט למקום הדופן, אבל בעלמא די בשבעה בלבד. ועתוס' ז. (ד"ה עושה) שכתבו 'שבעה ומשהו'. וצ"ב. ג. דעת רוב האחרונים (תרלד) שצריך שיהא בה שבעה על שבעה ממש. והב"ח מכשיר גם אם צד אחד פחות משבעה, כל שיש בשטח הכולל בכדי לרבע שבעה על שבעה. וע"ע בירור הלכה שאם יש רוחב ששה יש להקל בארוכה שיש בה כדי להשלים את הטפח החסר, עכ"פ בשעת הדחק.

ד. משמע בגמרא כפרש"י שהקייטוניות המחוברות לסוכה גדולה נחשבות כסוכה בפני עצמה וצריך שיהא בהן שיעור סוכה. ודעת המגן"אברהם (תרלד, א) שהוא הדין לקרן זווית המשוכה שאין בה ז' על ז' – אסור לישב שם. ויש חולקים (ע"ע באור הלכה שם). ואם יש בסוכה מקום הנמוך בעשרה טפחים משאר הסוכה, האם נידון כמקום נפרד וצריך שיהא בו הכשר סוכה בפני עצמו, אם לא – ע' גליוני הש"ס טז: והר צבי שצדדו בזה.

ב. מי שהיה ראשו ורובו בסוכה (גדולה) ושלחנו בתוך הבית – בית שמאי אומרים: לא יצא, ובית הלל אומרים: יצא.

א. התוס' הרא"ש הרו"ה הר"צ גיאות ובעל העיטור פסקו בזה הלכה כבית הלל שיצא. ואילו הר"ף הרמב"ם הר"ח הראב"ד הרמב"ן הר"ד הרי"א"ו והריטב"א נקטו כבית שמאי. וכן נפסק בשלחן ערוך.

ואם מקצת מהשלחן הגדול בסוכה ומקצתו חוץ לסוכה – מותר, ואפילו רובו בבית ורק טפח אחד ממנו בסוכה. כן כתב החי"א-אדם. ואולם הברכי-יוסף מצריך שיהא רוב השלחן בתוך הסוכה (עפ"י משנ"ב ושעה"צ תרלד, ד).

ב. אין הפרש אם השלחן בבית או מחוץ לסוכה (עפ"י רמב"ם). היה השלחן בסוכה אחרת, מבואר מדברי רעק"א שיצא ידי חובתו, שאין כאן גזירה שמא יימשך (וכן יש להוכיח מרש"י ד"ה ורבי יהודה).

ג. כתבו התוס' שלפי בית שמאי, אעפ"י שהטעם הוא משום גזרה שמא יימשך אחר שלחנו, אם עשה כן לא יצא ידי חובתו אפילו מדאוריתא. ויש חולקים.

ג. מהו שיעורו של 'בית' לכל דיני התורה?

בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות אינו 'בית' לכל דיני התורה; פטור מן המזוזה, ומן המעקה, ואינו מטמא בנגעים, ואינו נחלט בבתי ערי חומה, ואין חוזרים עליו מעורכי המלחמה – שבכל אלו נאמר בתורה בית וזה אינו ראוי לדור בו בקביעות.

וכן לענין הלכות מדרבנן; אין מערבים בו עם שאר בתי החצר, ואין משתתפים בו עם בני המבוי, ואין מניחים בו עירובי חצרות [אבל שיתוף מבואות אפשר להניח אף בחצר המגולה ואין צריך 'בית'], ואין עושים אותו עיבור בין שתי עיירות (לצרפן כאחת, כשיש ביניהם קמ"א אמה ושליש והבית הזה באמצע (רש"י). ואף בעיר אחת אין עושים אותו עיבור לעיר, למדוד תחומה ממנו. עפ"י תוס' ועוד), וגרוע זה מבורגנים (= סוכות שומרים קטנות. וי"מ: סוכות העשויות לספק מים ומוזן לעוברי דרכים) שהם ראויים לתפקידם, לינת לילה אחד [הלכך מועילים הם לעשות עיבור אפילו אין בהם ד' על ד'. ראו"ה. וכן הסכים הריטב"א], אבל זה אינו ראוי לתפקידו כבית.

וכן אין בו דין חלוקה בחצר משותפת, שכשהיא מתחלקת, מתחלקת לפי פתחי הבתים הפתוחים לה [וי"מ לפי הבתים הפתוחים לחצר. עריטב"א], וזה שאין בו ד' על ד' עומד להיסתר הלכך אין נותנים לו חלק בחצר.

[בירושלמי מנו עוד: אינו טובל למעשר; והגודר מן הבית מותר ליכנס בו. ועוד היה לו לומר לענין 'פתח בית אביה' בנערה המאורסה. תוס'. ובערול"ג פקפק בדבר. וע' מנחת שלמה תנינא נח].

א. נחלקו הראשונים ז"ל בבית שאין בו ארבע על ארבע אמות מרובעות אבל יש בו כדי לרבע

– האם חייב במזוזה (ע' לשון הרמב"ם מזוזה ו, ב. וכ"ה בשו"ע יו"ד רפו, יג) אם לאו (רא"ש הלכות מזוזה טז. וע' בית יוסף יו"ד רפו וש"ך שם ס"ק כג. ועט"ז או"ח תרלד סק"ב שנקט כן אף בדעת הרמב"ם, שלא כהבנת הרא"ש וש"פ). [ולדעת הרא"ש, אם העמיד מחיצה בתוך בית ד' על ד', אעפ"י שהפרוץ מרובה על העומד – הרי זה חילוק ופטור מן המזוזה. עפ"י חו"א קג, כו. וכן נקט החו"א (קי) לעיקר, כהרא"ש].

וכתב הרא"ש שכן הדין בכל השנויים כאן, צריך שיהא בו ד' על ד' ואם לאו אינו ראוי לדירה. וכן כתב המגן-אברהם לענין עיבור העיר שאם אין בו ארבע מרובעות ממש, אינו מתעבר עמה. ובבאור הלכה (שצח, 1) כתב שהאחרונים השיגו עליו [עפ"י הרמב"ם והשו"ע במזוזה]. ואולם החזון-איש (קי, כח) כתב שאין לזווג מדברי המג"א ולהקל בפחות מד' על ד' מרובעות. וכן לענין מצות מעקה; בערוך לנר נקט כהנחה פשוטה שתלוי הדבר במחלוקת הרמב"ם והרא"ש. וכ"כ הרלנ"ח (קי) לענין חלוקת החצר. ומדברי החת"ס (בתשובה רפ) משמע שלא אמר הרמב"ם אלא במזוזה שבקל מתחייב במצוה זו, הגם שלשאר הלכות אינו 'בית'. ובחו"א מיאן בסברא זו שאינה מוזכרת בגמרא.

ב. בית שיש בו ארבע על ארבע, אף על פי שאין בגגו ד' על ד' – חייב במעקה [שהרי הגג ראוי לתשמישו גם כשאין בו דע"ד] (עפ"י דבר אברהם ח"א לו, כד).

גזוזה היוצאת מן הבית – משמע בחזו"א (חו"מ לקוטים יח, 1) שאינה במצות 'מעקה' אלא שצריך לבנות שם גדר משום שמירה, מדין 'לא תשים דמים בביתך' [אבל אין מברכים על מצות מעקה]. ובשבט הלוי (ח"ז רכט) נקט שחייבת במעקה כי היא חלק מדירה ממש. והוא הדין למדרגות שבתוך הבית, בבית דו קומתי – חייב ליתן שם מעקה בברכה.

ג. יש מי שצדד לומר שדין בתי ערי חומה בבית פחות מד' על ד', שנוי במחלוקת רבי מאיר וחכמים (בערכין לב, לענין דין 'בתי ערי חומה' באילן). אך יש לומר שהכל מודים בדבר כיון שעומד להיסתר (ע' גליונות קהלות יעקב; הערות במסכת סוכה).